Центр Соціальна Дія

Фінансується Європейським Союзом

ПРАКТИКИ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ПРАВ ВРАЗЛИВИХ ПОТЕРПІЛИХ:

законодавство і досвід практиків

ГО «Центр “Соціальна Дія”».
Проєкт «Забезпечення прав вразливих потерпілих:
сприяння імплементації Директиви 2012/29/ЄС в Україні».
Робоча версія, листопад 2026 року.

ПРАКТИКИ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ПРАВ ВРАЗЛИВИХ ПОТЕРПІЛИХ:

законодавство і досвід практиків

2026 рік

Видання українською мовою:
ПРАКТИКИ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ПРАВ ВРАЗЛИВИХ ПОТЕРПІЛИХ
Законодавство і досвід практиків

Дослідження підготовлене в межах проєкту «Забезпечення прав вразливих потерпілих: сприяння імплементації Директиви 2012/29/ЄС в Україні».

Автори: Ірина Федорович, Олена Бондаренко
(ГО «Центр «Соціальна Дія»)

Верстка і стиль: Олена Афанасьєва

Коректура: Наталія Пашковська

Відтворення уривків (до 500 слів) дозволено за умови збереження цілісності тексту; використання поза контекстом, яке спотворює зміст або вводить читача в оману щодо природи, обсягу чи змісту тексту, не допускається. Вихідний текст завжди має бути підтверджено посиланням: © ГО «Центр «Соціальна Дія», 2026.

З усіма запитами щодо відтворення чи перекладу всього документа або його частини слід звертатися на info@socialaction.org.ua.

Більше про роботу ГО «Центр «Соціальна Дія» можна знайти на сайті http://socialaction.org.ua/.

Коментарі та пропозиції, будь ласка, надсилайте на info@socialaction.org.ua.

Рекомендоване цитування
Федорович І., Бондаренко О. (2026). Практики кримінальної юстиції України щодо прав вразливих потерпілих: законодавство і досвід практиків. ГО «Центр «Соціальна Дія».

Фінансується Європейським Союзом

Публікація підготовлена у співпраці із Центром громадянських свобод за фінансової підтримки Європейського Союзу. Її зміст є виключною відповідальністю ГО «Центр «Соціальна Дія» і необов'язково відображає позицію Європейського Союзу.

© ГО «Центр «Соціальна Дія», 2026
Усі права застережені.

ЗМІСТ

Резюме 4

1. Вступ 6
2. Стандарти-орієнтири 9
3. Огляд національної нормативної бази та відповідність стандартам ЄС 13
4. Інституційна рамка і практики щодо прав потерпілих 19
5. Основні системні проблеми 31
6. Висновки та рекомендації 32

Додаток 35

РЕЗЮМЕ

Українська система кримінальної юстиції поки що не забезпечує потерпілим того рівня інформування, оцінки потреб, підтримки й захисту, якого вимагає Директива 2012/29/ЄС.[1] Головна причина не в окремих прогалинах. КПК України бачить потерпілого як процесуальну фігуру, а не як людину з потребами, і права потерпілого починають діяти лише з моменту подання заяви про кримінальне правопорушення.[2] Ця проблема не нова. Дослідження Експертного центру з прав людини 2020 року вже зафіксувало формальне інформування, невизначеність моменту набуття статусу потерпілого, рідке застосування заходів захисту і відсутність національної системи служб підтримки.[3] Інтерв'ю 2026 року показують, що більшість цих висновків залишаються актуальними.

Для транспонування Директиви Україні варто пріоритизувати, зокрема, наступні заходи:

- закріпити в законі обов'язкову індивідуальну оцінку потреб у захисті та підтримці з визначеним виконавцем, строком і правовими наслідками;
- забезпечити інформацію та доступ до підтримки з першого контакту людини із системою, а не лише після внесення відомостей до ЄРДР;
- створити постійний механізм міжвідомчої координації, який охоплює потерпілих від усіх видів злочинів, а не лише від міжнародних.

Орієнтиром має бути не лише текст Директиви 2012 року, на який посилається пункт 3.8 Дорожньої карти з питань верховенства права, а її консолідована редакція зі змінами, внесеними Директивою (ЄС) 2026/1472.[4] Держави-члени мають транспонувати більшість нових положень до 2 липня 2028 року.[5] Якщо Україна використовує як орієнтир текст 2012 року, вона будуватиме систему, яка відстає від чинного стандарту ЄС.

Дослідження має два складники. Перший – аналіз національного законодавства з урахуванням вимог ЄС щодо рівності, недискримінації та концепції вразливості (розділ 3). Другий – аналіз практик правоохоронних органів, прокуратури, судів і процедур оцінки потреб потерпілих. Він ґрунтується на експертних інтерв'ю з представниками/цями прокуратури, Національної поліції, системи безоплатної правничої допомоги та адвокатури (коди та перелік інституцій у Додатку). Представники/ці судів і запрошених громадських організацій до інтерв'ю не долучилися, тому практику судів оцінено за текстом Протоколу Ради суддів України і за оцінками інших респондентів. Використано також публічні дослідження громадських і міжнародних організацій.

1 Директива 2012/29/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 25 жовтня 2012 року про встановлення мінімальних стандартів щодо прав, підтримки та захисту потерпілих від злочинів і про заміну Рамкового рішення Ради 2001/220/ЮВС. OJ L 315, 14.11.2012, p. 57–73. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32012L0029

2 Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI, ч. 2 ст. 55.

3 Експертний центр з прав людини. Права потерпілих від насильницьких злочинів в Україні: міжнародні стандарти та національні практики / за ред. В. Човгана. Київ: Видавничий дім «Артек», 2020. С. 10–18.

4 Директива (ЄС) 2026/1472 Європейського Парламенту і Ради від 17 червня 2026 року про внесення змін до Директиви 2012/29/ЄС. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L_202601472

5 Директива (ЄС) 2026/1472, ч. 1 ст. 2.

Основні висновки:

- У законодавстві немає поняття «потерпілий з конкретними потребами в захисті» і немає універсальної процедури оцінки потреб. Спеціальні механізми існують для дітей, потерпілих від домашнього та гендерно зумовленого насильства, потерпілих від міжнародних злочинів і, в поліційній практиці, для потерпілих у провадженнях щодо осіб, зниклих безвісти.[6]
- Законодавство містить загальну заборону дискримінації, але не перетворює її на конкретні обов'язки органів щодо потерпілих. Сексуальна орієнтація, гендерна ідентичність і статус перебування серед захищених ознак у КПК і антидискримінаційному законі прямо не названі (розділ 3).[7]
- Потерпілі від злочинів на ґрунті нетерпимості не отримують доступу до належного розслідування правопорушення з урахуванням мотиву нетерпимості, як того вимагають стандарти ЄС та Ради Європи. Якщо потерпіла особа не вказує на мотив нетерпимості, його, як правило, надалі не враховують під час розслідування.[8]
- Якість підтримки залежить від особистої ініціативи та досвіду конкретних слідчих, прокурорів, суддів і працівників системи безоплатної правничої допомоги (БПД). Про це говорили всі опитані.
- Інформування потерпілих зводиться до вручення пам'ятки з витягами з КПК і підпису про ознайомлення. Про спеціальні заходи захисту потерпілі найчастіше дізнаються від адвоката.[9]
- Спеціальні заходи захисту, зокрема допит порядком ст. 225 КПК, не застосовуються автоматично і потребують клопотання.
- Найбільш розвинута модель підтримки сформувалася в органах прокуратури навколо потерпілих від міжнародних злочинів. Координаційний центр підтримки потерпілих і свідків Офісу Генерального прокурора проводить індивідуальну оцінку потреб, складає плани супроводу і працює з реферальною мережею громадських організацій. Його мандат розширюється на інші категорії злочинів.[10]
- Система БПД і громадські організації фактично виконують функцію первинного супроводу потерпілих, яку законодавство на них не покладає.

Рекомендації за результатами дослідження наведено у відповідному розділі звіту.

6 Інтерв'ю P1 (органи прокуратури), 24.02.2026; інтерв'ю P5 (Національна поліція України), 11.03.2026.

7 КПК України, ч. 1 ст. 10; Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», п. 2 ч. 1 ст. 1; Директива 2012/29/ЄС, ч. 1 ст. 1, преамбула, п. 9.

8 Інтерв'ю P5 (Національна поліція України), 11.03.2026.

9 Інтерв'ю P8 (адвокатура), червень 2026, блоки 2 і 4.

10 Вебінар «Права потерпілих в Україні після реформи 2026 року», ГО «Центр "Соціальна Дія"» спільно з ОБСЄ/БДІПЛ, 16.09.2026, виступ представниці Координаційного центру підтримки потерпілих і свідків Офісу Генерального прокурора. Розшифровка запису зберігається в архіві ЦСД.

1. ВСТУП

Дослідження підготовлено в межах проєкту ГО «Центр “Соціальна Дія”» «Забезпечення прав вразливих потерпілих: сприяння імплементації Директиви 2012/29/ЄС в Україні». Мета проєкту – підготовка до належної імплементації Директиви в Україні через збір доказової бази, аналіз наявних прогалин і залучення ключових стейкхолдерів до обговорення шляхів впровадження європейських стандартів. Проєкт підтримує виконання пункту 3.8 Дорожньої карти з питань верховенства права і має три компоненти: дослідницький, консультаційно-освітній та аналітично-адвокаційний. Дослідницький компонент охоплює це дослідження та огляд практик імплементації Директиви в державах ЄС[11].

Мета дослідження полягає в тому, щоб оцінити, наскільки національне законодавство і практика правоохоронних органів, прокуратури та судів забезпечують права потерпілих, зокрема потерпілих із конкретними потребами у захисті та підтримці, з урахуванням вимог ЄС щодо рівності, недискримінації та концепції вразливості, і визначити зміни, необхідні для наближення до Директиви 2012/29/ЄС у редакції Директиви (ЄС) 2026/1472. Дослідження має два складники – аналіз законодавства і дослідження практик.

Аналіз законодавства, зокрема, був спрямований на те, щоб:

- з’ясувати, чи закріплює національне законодавство поняття потерпілого з конкретними потребами у захисті та підтримці і чи передбачає процедуру оцінки таких потреб;
- оцінити, чи гарантує законодавство рівний і недискримінаційний доступ до прав потерпілого незалежно від його особистих характеристик;
- визначити, які категорії потерпілих законодавство виділяє як такі, що потребують додаткового захисту, і чи охоплює воно групи, яким Директива приділяє особливу увагу.

Аналіз практик, зокрема практик правоохоронних органів, прокуратури, судів, а також процедури оцінки потреб потерпілих мав на меті:

- з’ясувати, як практики розуміють вразливість потерпілих і які категорії потерпілих система фактично визнає такими, що потребують додаткового захисту;
- дослідити, як на практиці оцінюють потреби потерпілих і перенаправляють їх до служб підтримки;
- дослідити практики інформування потерпілих;
- виявити бар’єри в доступі до спеціальних заходів захисту;
- проаналізувати міжвідомчу координацію;
- зафіксувати позитивні практики та їхній потенціал для масштабування.

Окремий фокус дослідження стосувався потерпілих від злочинів на ґрунті нетерпимості. Директива прямо виділяє цю групу[12], тоді як попередні українські дослідження прав потерпілих її майже не охоплювали[13].

11 Практики імплементації Директиви про права потерпілих у країнах ЄС, ЦСД, 2026.

12 Директива 2012/29/ЄС, ч. 3 ст. 22.

13 Так, дослідження Експертного центру з прав людини 2020 року зосереджене на потерпілих від насильницьких злочинів (ст. 115, 121, 122, 125, 126-1, 152, 153, ч. 2 ст. 186, ст. 187 КК України). Див.: Експертний центр з прав людини. Права потерпілих від насильницьких злочинів в Україні: міжнародні стандарти та національні практики / за ред. В. Човгана. Київ: Видавничий дім «Артек», 2020. С. 4–5.

Дослідження поєднує два методи: **аналіз законодавства й інших документів, що регулюють питання прав потерпілих, та експертні інтерв’ю.**

Законодавство та інші документи, що регулюють питання прав потерпілих, проаналізовано з урахуванням вимог ЄС щодо рівності, недискримінації та концепції вразливості. Проаналізовано КПК України[14]; закони «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»[15], «Про запобігання та протидію домашньому насильству»[16], «Про безоплатну правничу допомогу»[17], «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»[18]; підзаконні акти щодо перенаправлення потерпілих; Протокол для судів по роботі з вразливими потерпілими та свідками, схвалений Радою суддів України у 2024 році[19]; публічні дослідження громадських і міжнародних організацій. Результати аналізу законодавства викладено в розділі 3.

Для аналізу практик правоохоронних органів, прокуратури, судів і процедур оцінки потреб потерпілих було заплановано **експертні інтерв’ю** з представниками/цями поліції, прокуратури, судів, адвокатури та громадських організацій. З лютого по червень 2026 року проведено вісім напівструктурованих інтерв’ю за єдиним опитувальником. Опитувальник мав п’ять блоків: поняття вразливості та оцінка потреб; інформування потерпілих; індивідуальна оцінка потреб; спеціальні заходи захисту та підтримки; міжвідомча координація та перенаправлення.[20] Інтерв’ю записувалися за згодою респондентів. Респонденти не називаються. У тексті вони позначені кодами, перелік кодів та інституцій наведено в Додатку.

Додатково використано публічні виступи на вебінарі «Права потерпілих в Україні після реформи 2026 року», який Центр «Соціальна Дія» провів 16 вересня 2026 року спільно з ОБСЄ/БДІПЛ. На вебінарі виступили представники Координаційного центру підтримки потерпілих і свідків ОГП, Генерального директорату з питань юстиції та споживачів Європейської Комісії, ОБСЄ/БДІПЛ, Центру правової компетентності (Австрія) та Служби підтримки потерпілих і свідків Хорватії. Обговорення учасників вебінару проводилося без запису і в дослідженні не використовується.

Серед обмежень методології варто виокремити такі:

- Представників судової системи (Ради суддів України, пілотних судів) і громадських організацій, які працюють з потерпілими від воєнних злочинів і гендерно зумовленого насильства, було запрошено до інтерв’ю, але вони не взяли участі. Висновки щодо роботи судів ґрунтуються на оцінках адвокатів, працівників системи БПД і прокурорів, а також на тексті Протоколу Ради суддів, а не на позиції самих суддів.
- Троє з чотирьох опитаних прокурорів працюють у підрозділах з протидії злочинам, вчиненим в умовах збройного конфлікту. Тому практика щодо міжнародних злочинів представлена в дослідженні ширше, ніж практика щодо справ інших категорій.
- Дослідження фіксує погляд практиків, а не досвід самих потерпілих. Досвід потерпілих наведено за іншими дослідженнями.

14 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

15 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17

16 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19

17 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17

18 https://zakon.rada.gov.ua/go/3782-12

19 https://zakon.rada.gov.ua/go/v0038414-24

20 Опитувальник для інтерв’ю щодо стану реалізації прав вразливих потерпілих в Україні, ГО «Центр “Соціальна Дія”», 2026.

- Практики різняться залежно від регіону, ресурсів установи та навантаження. Описані позитивні практики часто є локальними.

Щодо термінології, то в КПК України вживається термін «потерпілий», і дослідження дотримується його. Директива використовує ширше поняття *“victim”*: фізична особа, якій кримінальним правопорушенням безпосередньо завдано шкоди, а також члени сім’ї особи, смерть якої спричинена правопорушенням.[21] Статус за Директивою не залежить від того, чи встановлено, затримано або засуджено правопорушника.[22] Проведене дослідження говорить про «вразливих потерпілих», однак Директива не оперує закритим переліком вразливих груп. Вона вимагає визначати конкретні потреби кожного потерпілого через індивідуальну оцінку, а після змін 2026 року оцінка охоплює потреби не лише в захисті, але й у підтримці.[23] У цьому дослідженні «вразливий потерпілий» означає потерпілого, який за результатами такої оцінки потребує спеціальних заходів. Термін «оцінка індивідуальних потреб» (ОІП) вживається як відповідник “individual assessment” за ст. 22 Директиви.

21 Директива 2012/29/ЄС, п. «а» ч. 1 ст. 2.
22 Директива 2012/29/ЄС, преамбула, п. 19.
23 Директива 2012/29/ЄС у редакції Директиви (ЄС) 2026/1472, ч. 1 ст. 22.

2. СТАНДАРТИ-ОРІЄНТИРИ

Директива 2012/29/ЄС встановлює мінімальні стандарти щодо прав, підтримки та захисту потерпілих від усіх злочинів і вимагає, щоб із потерпілими поводилися з повагою, чутливо, професійно та без дискримінації в усіх контактах із системою.[24] Для цього дослідження ключові такі положення:

- право розуміти та бути зрозумілим, інформація простою і доступною мовою з урахуванням особистих характеристик потерпілого, зокрема інвалідності (ст. 3);
- право на інформацію з першого контакту з компетентним органом (ст. 4) та на інформацію про справу (ст. 6);
- доступ до служб підтримки, який не залежить від подання заяви про злочин (ч. 5 ст. 8);
- право на правничу допомогу для потерпілих, які є стороною провадження (ст. 13);
- захист від вторинної та повторної віктимізації, залякування і помсти, уникнення контакту з правопорушником, захист приватності (ст. 18–21);
- індивідуальна оцінка конкретних потреб у захисті (ст. 22), спеціальні заходи за її результатами (ст. 23) і окремі гарантії для дітей (ст. 24);
- навчання практиків (ст. 25), співпраця і координація служб (ст. 26), збір даних (ст. 28).

Оцінка, проведена Європейською Комісією, показала, що в державах-членах права потерпілих часто існують лише на папері. Найбільше проблем виявлено в п’яти сферах: доступ до інформації, доступ до підтримки, індивідуальна оцінка і захист, участь у провадженні та компенсація.[25] Щодо індивідуальної оцінки Комісія назвала такі причини: відсутність чітких настанов і процедур, недостатнє навчання фахівців, слабка координація і труднощі з обміном інформацією між органами.[26]

Директиву (ЄС) 2026/1472 ухвалено 17 червня 2026 року, опубліковано в Офіційному віснику 30 червня 2026 року, вона набрала чинності 20 липня 2026 року.[27] Строк транспонування більшості положень спливає 2 липня 2028 року, положень про інформаційно-комунікаційні технології (ст. 26b) – 2 липня 2030 року.[28]

Для України найважливіші такі зміни:

- **Індивідуальна оцінка**

  Оцінка має визначати потреби як у захисті, так і в підтримці. Її проводять належно підготовлені особи якомога раніше, наприклад під час першого контакту, і переглядають протягом усього провадження. Окрім характеристик потерпілого, виду й обставин злочину, враховуються стосунки з правопорушником і ризики з його боку: насильство, зброя, переслідування, погрози.[29]

24 Директива 2012/29/ЄС, ч. 1 ст. 1.
25 European Commission. Commission Staff Working Document: Evaluation of Directive 2012/29/EU. SWD(2022) 179 final, 28.06.2022.
26 Вебінар 16.09.2026, виступ представниці Генерального директорату з питань юстиції та споживачів Європейської Комісії.
27 Директива (ЄС) 2026/1472, ст. 3; вебінар 16.09.2026, виступ представниці Європейської Комісії.
28 Директива (ЄС) 2026/1472, ч. 1 ст. 2.
29 Директива 2012/29/ЄС у редакції Директиви (ЄС) 2026/1472, ч. 1, 1a, 2, 3a, 6, 7 ст. 22.

- **Групи, що потребують особливої уваги**

  Перелік у ч. 3 ст. 22 доповнено, зокрема, потерпілими від катувань, насильницьких зникнень, геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів і злочину агресії.[30] Належність до групи не замінює індивідуальної оцінки.[31]

- **Гарячі лінії**

  Держави-члени мають забезпечити безкоштовні та конфіденційні лінії для потерпілих, доступні за єдиним номером 116 006.[32]

- **Повідомлення про злочин**

  Передбачено онлайн-повідомлення принаймні щодо ненасильницьких і нетермінових правопорушень, повідомлення третіми особами в співпраці з громадськими організаціями, безпечне повідомлення для осіб у місцях несвободи та для іноземців незалежно від їхнього статусу перебування. Дитина може повідомити про злочин без згоди батьків, якщо в них конфлікт інтересів.[33]

- **Перенаправлення**

  Якщо оцінка виявила потребу в підтримці і потерпілий погоджується, служби підтримки мають зв'язатися з ним без зайвої затримки.[34]

- **Служби для дітей**

  Держави мають забезпечити скоординовані багатопрофільні служби для дітей-потерпілих, включно з відеозаписом інтерв'ю, і розглянути можливість розміщення їх в одному місці.[35]

- **Правнича допомога**

  Окремі категорії потерпілих, зокрема діти й малозабезпечені особи з інвалідністю, мають право на правничу допомогу незалежно від перевірки обґрунтованості справи.[36]

- **Захист даних**

  Адреса та контактні дані потерпілого за загальним правилом не надаються правопорушнику. Це правило застосовується до проваджень, розпочатих після 2 липня 2029 року.[37]

- **Компенсація**

  Держави можуть авансувати компенсацію потерпілим від умисних насильницьких злочинів із подальшим стягненням з правопорушника.[38]

- **Протоколи і навчання**

  Держави мають затвердити протоколи або настанови щодо інформування, повідомлення про злочин, індивідуальної оцінки та співпраці служб підтримки. Навчання поліції, прокурорів і суддів має бути регулярним, травма-, гендерно- і дитиночутливим.[39]

30 Там само, ч. 3 ст. 22; п. «b» ч. 3 ст. 9.
31 Вебінар 16.09.2026, виступ представниці Європейської Комісії.
32 Директива 2012/29/ЄС у редакції Директиви (ЄС) 2026/1472, ст. 3a.
33 Там само, ст. 5a.
34 Там само, ч. 2 ст. 8.
35 Там само, ст. 9a.
36 Там само, ч. 2 ст. 13.
37 Там само, ч. 3, 4 ст. 21.
38 Там само, ч. 3 ст. 16.
39 Там само, ст. 25, 26a.

Окремо варто зазначити, чого зміни не стосуються. Стаття 4 (інформація з першого контакту) і ч. 5 ст. 8 (доступ до підтримки незалежно від заяви) залишилися без змін.[40] Директива також не встановлює процесуальних наслідків порушення прав потерпілого, крім права вимагати перегляду окремих рішень (ст. 10b), тому питання наслідків порушень держави вирішують самостійно.

Директива вимагає, щоб із потерпілими поводилися з повагою, чутливо, професійно і без дискримінації за будь-якою ознакою, зокрема расою, кольором шкіри, етнічним чи соціальним походженням, мовою, релігією, інвалідністю, віком, гендером, гендерною ідентичністю чи самовираженням, сексуальною орієнтацією, статусом перебування.[41] Для національної системи із цього випливають чотири завдання.

По-перше, Директива не містить закритого переліку вразливих груп. **Обов'язкова індивідуальна оцінка** враховує особисті характеристики потерпілого, вид і характер злочину, його обставини, а після змін 2026 року також стосунки з правопорушником і ризики з його боку.[42] Особлива увага приділяється потерпілим, яким завдано значної шкоди, потерпілим від злочинів з упередженим або дискримінаційним мотивом і потерпілим, чия залежність від правопорушника робить їх особливо вразливими.[43]

По-друге, огляд практик ЄС показує, що поширеним є комбінований підхід: він поєднує перелік у законі з обов'язковою оцінкою.

По-третє, комунікація має враховувати особисті характеристики потерпілого, зокрема інвалідність.[44] Зміни 2026 року додали окрему статтю про права потерпілих з інвалідністю.[45] Це означає не лише фізичну доступність приміщень чи разове залучення перекладача жестової мови, а послідовний підхід від доступного інформування до індивідуального супроводу.

Нарешті, усі посадові особи, які контактують із потерпілими, мають проходити регулярне загальне і спеціалізоване навчання.[46]

ОБСЄ/БДІПЛ використовує Директиву як орієнтир і в межах проєктів EStAR і STARS розробило інструменти для її практичного впровадження щодо потерпілих від злочинів на ґрунті нетерпимості. Найважливіший для цього дослідження документ – це **Модельні настанови щодо оцінки індивідуальних потреб потерпілих від злочинів на ґрунті нетерпимості (2021)**.[47] Настанови рекомендують:

- починати оцінку з першого контакту і оновлювати її впродовж усього провадження;[48]
- розділяти первинну оцінку, яку зазвичай проводить поліція і яка стосується безпеки, і поглиблену оцінку, яку проводять лише підготовлені фахівці служб підтримки;[49]

40 Там само; порівняльний аналіз текстів ст. 4 і 8 у редакціях 2012 і 2026 років.
41 Директива 2012/29/ЄС, ч. 1 ст. 1; преамбула, п. 9.
42 Директива 2012/29/ЄС у редакції Директиви (ЄС) 2026/1472, ч. 2, 3a ст. 22.
43 Там само, ч. 3 ст. 22.
44 Директива 2012/29/ЄС, ч. 2 ст. 3.
45 Директива 2012/29/ЄС у редакції Директиви (ЄС) 2026/1472, ст. 26c.
46 Там само, ст. 25.
47 OSCE/ODIHR. Model Guidance on Individual Needs Assessments of Hate Crime Victims. Warsaw, 2021. URL: https://www.osce.org/odihr/489782
48 Model Guidance..., с. 19, 23.
49 Там само, с. 20, 34–42.

- фіксувати можливий упереджений мотив незалежно від думки особи, що проводить оцінку;[50]
- зберігати відомості про потреби потерпілого окремо від матеріалів справи і не передавати їх стороні захисту, а обмін ними здійснювати лише за згодою потерпілого.[51]

ОБСЄ/БДІПЛ підкреслює, що єдиної правильної моделі системи підтримки немає. Система має бути функціональною, відповідальність за підтримку залишається на державі, а громадські організації можуть бути залучені, зокрема, через акредитацію як надавачі послуг.[52]

Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи CM/Rec(2023)2 щодо прав, послуг і підтримки потерпілих від злочинів ґрунтується на підходах Директиви і поширює їх на всі держави-члени Ради Європи, включно з Україною.[53] Україна ратифікувала Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами у 2022 році.[54] Конвенція вимагає оцінювати ризики летальності, серйозності ситуації та повторного насильства (ст. 51).

Практика ЄСПЛ доповнює ці стандарти позитивними обов'язками держави. Щодо злочинів на ґрунті нетерпимості суд неодноразово встановлював порушення Україною обов'язку розслідувати можливий дискримінаційний мотив насильства.[55] Щодо домашнього насильства Велика палата визначила, що оцінка ризику має бути автономною, проактивною та всеосяжною, а не залежати лише від того, як потерпілий сам оцінює загрозу.[56]

50 Там само, с. 21.
51 Там само, с. 29.
52 Вебінар 16.09.2026, виступ представника ОБСЄ/БДІПЛ.
53 Recommendation CM/Rec(2023)2 of the Committee of Ministers to member States on rights, services and support for victims of crime, adopted on 15 March 2023. URL: https://www.coe.int/en/web/cdpc/-/new-recommendation-on-rights-services-and-support-for-victims-of-crime
54 Закон України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 20.06.2022 № 2319-IX.
55 ЄСПЛ, Fedorchenko and Lozenko v. Ukraine, заява № 387/03, рішення від 20.09.2012; Burlya and Others v. Ukraine, заява № 3289/10, рішення від 06.11.2018.
56 ЄСПЛ, Kurt v. Austria [ВП], заява № 62903/15, рішення від 15.06.2021.

3. ОГЛЯД НАЦІОНАЛЬНОЇ НОРМАТИВНОЇ БАЗИ ТА ВІДПОВІДНІСТЬ СТАНДАРТАМ ЄС

Дорожня карта з питань верховенства права визначає реформи в межах переговорів про вступ до ЄС за розділами 23 «Судова влада та основоположні права» і 24 «Юстиція, свобода і безпека». Уряд схвалив її 14 травня 2025 року.[57]

Права потерпілих охоплює пункт 3.8 **«Процесуальні права обвинувачених та підозрюваних осіб в кримінальному процесі; права жертв злочинів»**. Його очікуваний результат 2 сформульовано так: «Забезпечено ефективне впровадження та дотримання прав жертв злочинів, зокрема, стандартів процесуальних прав у кримінальному провадженні, підтримку та захист жертв, зокрема постраждалих від воєнних та міжнародних злочинів, а також посилено механізми та міжвідомчу координацію у цій сфері».[58] Для цього передбачено шість заходів:

- закони і підзаконні акти для приведення законодавства у відповідність до Директиви 2012/29/ЄС, зокрема щодо деталізації інформації про хід провадження та про звільнення або втечу правопорушника;
- удосконалення методології індивідуальної оцінки вразливості та ризиків повторної і вторинної віктимізації, залякування та помсти;
- опитування потерпілих від сексуального насильства, насильства проти жінок або домашнього насильства особою тієї ж статі. Строк – IV квартал 2026 року; відповідальні – Мін'юст, ОГП, МВС, Національна поліція, СБУ, ДБР, БЕБ, Нацсоцслужба, Верховна Рада України;[59]
- закон про компенсацію жертвам насильницьких кримінальних правопорушень відповідно до Директиви 2004/80/ЄС (IV квартал 2027 року);
- механізм підтримки потерпілих і свідків воєнних та інших міжнародних злочинів, а також насильницьких злочинів: реферальний механізм за участю державного і громадського сектора, розширення мережі відділів підтримки потерпілих при обласних прокуратурах з керівною роллю Координаційного центру ОГП, збільшення категорій злочинів, потерпілим від яких надається допомога, навчання щодо потерпілоорієнтованого підходу відповідно до Директиви 2012/29/ЄС, Реєстр потерпілих від воєнних злочинів (III квартал 2027 року);[60]
- запровадження кращих практик судового адміністрування щодо вразливих учасників провадження з урахуванням ініціативи «Модельні суди», фінансування якісного перекладу, навчання органів досудового розслідування, прокурорів, суддів і адвокатів (постійно).[61]

57 Дорожня карта з питань верховенства права, схвалена Кабінетом Міністрів України 14.05.2025, Вступ. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/UA_Dorozhnya_karta_z_pytan_verhovenstva_prava_2.pdf
58 Там само, п. 3.8, с. 66–67.
59 Там само, с. 67–68.
60 Там само, с. 68.
61 Там само, с. 69.

Окремі групи потерпілих охоплюють й інші пункти. Пункт 3.5 передбачає закон про правосуддя, дружнє до дитини, з індивідуальною оцінкою ризиків і потреб дітей-потерпілих, допитом за методикою «Зелена кімната» і моделлю «Барнахус» та аудіовізуальним записом допитів (IV квартал 2025 року).[62] Пункти 3.4 і 3.11 передбачають визнання мотиву нетерпимості, зокрема за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, обтяжуючою обставиною, облік злочинів на ґрунті ненависті в ЄРДР і безоплатну вторинну правничу допомогу потерпілим від таких злочинів (II квартал 2026 року).[63]

Для цього дослідження важливі три аспекти Дорожньої карти: базовий текст Директиви, обсяг регулювання ДК, а також її термінологія.

Строк ухвалення законодавства на виконання Директиви 2012/29/ЄС – IV квартал 2026 року, тобто кінець поточного року. У травні 2026 року Міністерство юстиції повідомило про виконання 77 із понад 500 заходів Дорожньої карти загалом, проте відомостей про ухвалення такого закону в джерелах, опрацьованих для дослідження, немає.[64] Пункт 3.8 посилається на текст Директиви 2012 року. Після змін, внесених Директивою (ЄС) 2026/1472, держави-члени мають транспонувати консолідовану редакцію до 2 липня 2028 року.[65] Якщо закон на виконання пункту 3.8 спиратиметься лише на текст 2012 року, Україні доведеться змінювати законодавство повторно вже в процесі переговорів.

Заходи пункту 3.8 збігаються з кількома висновками цього дослідження: методологія індивідуальної оцінки, інформування про перебіг провадження, реферальний механізм, поширення моделі Координаційного центру ОГП на інші категорії злочинів. Водночас Дорожня карта не згадує інформування з першого контакту з органом влади (ст. 4 Директиви), доступ до служб підтримки незалежно від подання заяви (ч. 5 ст. 8), момент набуття статусу потерпілого і збір даних про реалізацію прав потерпілих (ст. 28). Саме ці положення найменше відображені в українському законодавстві (розділ 4).

Дорожня карта говорить про «оцінку вразливості». Директива вимагає оцінювати конкретні потреби потерпілого в захисті, а після змін 2026 року – і в підтримці.[66] Якщо закон закріпить оцінку саме вразливості, зберігається ризик підходу «за категоріями», коли оцінку проходять лише ті, кого заздалегідь вважають вразливими (див. розділ 4).

Національна стратегія у сфері прав людини, затверджена Указом Президента 12 жовтня 2026 року, не згадує Директиву 2012/29/ЄС і не виділяє права потерпілих в окремий напрям.[67] Водночас вона містить положення, важливі для цього дослідження: завдання щодо потерпілих і свідків катувань, показник щодо потерпілих від воєнних злочинів, операційну ціль щодо протидії кримінальним правопорушенням з мотивів нетерпимості з показником частки кримінальних проваджень щодо таких правопорушень, а також дотримання прав ЛГБТІК+. Кабінет Міністрів має протягом шести місяців розробити операційний план на 2027–2029 роки.[68] Цей план може охопити питання, яких немає в Дорожній карті:

62 Там само, п. 3.5, с. 60–62.

63 Там само, пп. 3.4, 3.11, с. 57–58, 73.

64 Центр прав людини ZMINA. За рік Україна виконала 77 із 530 заходів урядової дорожньої карти з верховенства права для вступу до ЄС. 14.05.2026. URL: https://zmina.info/news/za-rik-vykonano-77-iz-530-zahodiv-uryadovoyi-dorozhnoyi-karty-z-verhovenstva-prava-dlya-vstupu-do-yes/

65 Директива (ЄС) 2026/1472, ч. 1 ст. 2.

66 Директива 2012/29/ЄС у редакції Директиви (ЄС) 2026/1472, ч. 1 ст. 22.

67 Указ Президента України від 12.10.2026 № 1038/2026 «Питання Національної стратегії у сфері прав людини». URL: https://www.president.gov.ua/documents/10382026-62121

68 Там само; Чи буде захист прав: Зеленський підписав нову Національну стратегію. Dengi.ua, 16.10.2026. URL: https://dengi.ua/ua/suspilstvo/9763059-chi-bude-zakhist-prav-zelenskij-pidpisav-novu-natsionalnu-strategiyu-schodo-jes

інформування з першого контакту, доступ до підтримки незалежно від подання заяви і збір даних про реалізацію прав потерпілих.

Кримінальний процесуальний кодекс України закріплює статус і права потерпілого (ст. 55–58). На рівні структури це подібно до Директиви: є потерпіла особа, якій надаються гарантії інформування, участі та оскарження. КПК також містить засади рівності перед законом і поваги до людської гідності,[69] а окремі положення передбачають додаткові гарантії для неповнолітніх, іноземців та осіб з інвалідністю. Проте КПК та інші акти не містять системних елементів, з яких має починатися транспонування Директиви. Можна виділити три прогалини:

1. Немає **поняття потерпілого з конкретними потребами в захисті.** Є лише окремі гарантії для окремих категорій осіб і підзаконні акти щодо окремих груп.

2. Немає обов'язку **оцінювати потреби всіх потерпілих**. Виняток становить оцінка ризиків у сфері домашнього насильства.

3. Немає системної підготовки і спеціалізації працівників щодо опитування потерпілих, за винятком роботи з дітьми.

Ст. 10 КПК забороняє привілеї чи обмеження в процесуальних правах за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, громадянства, освіти, роду занять, мови та за іншими ознаками.[70] Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» додатково називає вік, інвалідність і сімейний стан.[71] Обидва переліки відкриті, але жоден не називає прямо сексуальну орієнтацію, гендерну ідентичність чи самовираження і статус перебування. Директива наводить ці ознаки в п. 9 преамбули, а не в тексті статей; обов'язковою є вимога недискримінаційного поводження в ч. 1 ст. 1.[72]

Головна відмінність, однак, полягає не в переліку ознак. Директива вимагає не лише утримуватися від дискримінації, а й **забезпечувати рівний доступ до прав**: враховувати особисті характеристики потерпілого під час комунікації, оцінки потреб і вибору заходів захисту.[73] Українське законодавство цей обов'язок не конкретизує. Ст. 10 КПК не пов'язана з процедурами інформування, оцінки чи захисту потерпілих, а антидискримінаційний закон не містить положень, спеціальних для кримінального провадження.

Закон	Що регулює	Співвідношення з Директивою
Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»	Загальна рамка та обов'язок недискримінації в усіх суспільних відносинах	Поширюється на органи кримінальної юстиції. Однак у КПК, крім загальної гарантії рівності, ці положення неконкретизовані: не визначено, що саме мають робити органи, щоб забезпечити недискримінаційне та чутливе поводження з потерпілими (ст. 1 Директиви).

69 КПК України, ст. 10, 11.

70 КПК України, ч. 1 ст. 10.

71 Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06.09.2012 № 5207-VI, п. 2 ч. 1 ст. 1.

72 Директива 2012/29/ЄС, ч. 1 ст. 1; преамбула, п. 9.

73 Там само, ч. 2 ст. 3, ч. 2 ст. 22.

Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству»	Оцінка ризиків, термінові заборонні приписи, міжвідомча взаємодія, реєстр випадків	Найближчий до логіки ст. 22 Директиви елемент. Але оцінка ризиків не вбудована в КПК і не завжди впливає на процесуальні рішення: спосіб допиту, строки, застосування заходів захисту.
Закон «Про безоплатну правничу допомогу»	Вторинна правнича допомога для визначених категорій осіб	Частково відповідає ст. 13 Директиви (правнича допомога). Доступ прив'язаний до статусу, а не до потреб, визначених оцінкою.
Закон «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»	Заходи безпеки щодо учасників процесу	Стосується ст. 18–21 Директиви. Застосування несистемне, залежить від дискреції посадових осіб і зосереджене на інтересах розслідування.

Директива прямо відносить **потерпілих від злочинів з упередженим або дискримінаційним мотивом** до тих, кому потрібна особлива увага під час оцінки.[74] Це відповідає підходу ОБСЄ: такі злочини завдають шкоди не лише особі, а й спільноті, до якої вона належить, і супроводжуються поширеним страхом повторної віктимізації.[75] В Україні **мотив нетерпимості розглядається лише як елемент кримінально-правової кваліфікації,**[76] а сексуальна орієнтація і гендерна ідентичність серед ознак не названі.[77] КПК не зобов'язує оцінювати, чи створює мотив додаткові ризики для потерпілого.

ЄСПЛ неодноразово встановлював порушення Україною обов'язку розслідувати дискримінаційний мотив насильства.[78] Методичні матеріали, розроблені для України за підтримки ОБСЄ/БДІПЛ і Ради Європи, не стали частиною обов'язкових процедур.[79] У цій сфері розрив між Директивою і українською моделлю найбільший.

Директива відносить **насильство в близьких стосунках** до випадків, що потребують особливої уваги,[80] а Стамбульська конвенція вимагає оцінки ризиків (ст. 51) і термінових заборонних та захисних приписів (ст. 52, 53). Україна має порівняно розвинену базу щодо домашнього та гендерно зумовленого насильства: оцінку ризиків, термінові заборонні приписи, обмежувальні приписи, міжвідомчу взаємодію.[81] Прогалина полягає в неповній інтеграції цих механізмів у кримінальний процес. Дослідження Ради Європи фіксує гендерні стереотипи в судах, порушення строків розгляду заяв про обмежувальні приписи і закриття проваджень з процесуальних підстав через плутанину між домашнім і гендерно зумовленим насильством.[82] Моніторинг рішень судів першої інстанції у справах за ст. 126-1 КК за 2019–2023 роки, проведений БО «Марш Жінок», виявив, що суди іноді затверджують угоди про примирення, не з'ясувавши, від кого виходила ініціатива, а угоди про визнання винуватості – без явного зазначення письмової згоди потерпілих; закривають провадження у зв'язку з відмовою потерпілого від обвинувачення, попри законодавчу заборону; звільняють обвинувачених від відповідальності на підставі ст. 45, 46 КК, хоча це з 1 липня 2020 року в таких справах неможливо, і без достатнього обґрунтування застосовують ст. 48 КК.[83]

74 Директива 2012/29/ЄС, ч. 3 ст. 22.

75 Model Guidance..., с. 12, 24.

76 Кримінальний кодекс України, п. 3 ч. 1 ст. 67, ст. 161, п. 14 ч. 2 ст. 115.

77 Правозахисний ЛГБТ Центр «Наш світ». Боротьба за свободу: становище ЛГБТК в Україні у 2022 році. Київ, 2023. С. 41.

78 ЄСПЛ, Fedorchenko and Lozenko v. Ukraine, N° 387/03, 20.09.2012; Burlya and Others v. Ukraine, N° 3289/10, 06.11.2018.

79 Інтерв'ю Р5 (Національна поліція України), 11.03.2026; Рада Європи. Протидія злочинам на ґрунті ненависті щодо ЛГБТІ-людей: навчальний посібник для поліції. URL: https://rm.coe.int/ua-updated-policing-hate-crime-against-lgbti-persons-training-for-a-pr/48802cbb47

80 Директива 2012/29/ЄС, ч. 3 ст. 22.

81 Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», ст. 1, 25, 26; Постанова КМУ від 22.08.2018 N° 658.

82 Council of Europe. Barriers, remedies and good practices for women's access to justice in Ukraine, 2023. P. 8, 19–21.

Щодо забезпечення прав **потерпілих від міжнародних злочинів**, ULAG за результатами дослідження дійшла висновку, що закон 1993 року про забезпечення безпеки не відповідає масштабам злочинів і перешкоджає імплементації Директиви; оцінка потреб і ризиків не передбачена законом; заходи безпеки залежать від людського фактору; потерпілих сприймають як джерело свідчень; КПК не має інструментів, щоб уникати повторних допитів і контакту з підозрюваними; наявні підходи більше сфокусовані на свідках, зокрема інсайдерах.[84] Модель Координаційного центру ОГП частково закриває ці прогалини на практиці, але без законодавчої основи.

У всіх трьох категоріях потерпілі стикаються з повторною віктимізацією. Різниця полягає в ступені врегульованості: у сфері домашнього насильства є спеціальні інструменти, у сфері міжнародних злочинів є координаційний механізм і спеціальне інформування, а у сфері злочинів на ґрунті нетерпимості наразі немає жодних спеціальних гарантій.

Директива 2012/29/ЄС	Українське регулювання	Оцінка відповідності
Ст. 1: повага, чутливість, недискримінація в усіх контактах	Закон про засади запобігання та протидії дискримінації; загальні засади КПК	Загальна рамка існує, але немає процесуальних стандартів комунікації, контролю якості та відповідальності.
Ст. 2: визначення потерпілого	Ст. 55 КПК	Права виникають з моменту подання заяви. До цього гарантій немає; відмова у визнанні потерпілим можлива. Директива пов'язує статус із фактом шкоди.
Ст. 3: право розуміти та бути зрозумілим	Інститут перекладача в КПК	Частково. Переклад нетоточний простій і доступній мові; адаптованої комунікації як стандарту немає.
Ст. 4, 6: інформація з першого контакту та про перебіг справи	Ст. 56 КПК; пам'ятка про права потерпілого	Формально. Інформування зводиться до вручення документів; інформація про перебіг справи залежить від активності потерпілого.
Ст. 8, 9: доступ до служб підтримки незалежно від заяви	Окремі механізми у сфері домашнього насильства; Координаційний центр ОГП (у межах провадження)	Не відповідає. Загальних служб підтримки для всіх потерпілих немає; доступ до підтримки здебільшого прив'язаний до провадження.

83 БО «Марш жінок». Судові справи про домашнє насильство: аналіз за ст. 126-1 Кримінального кодексу України (2019–2023). Аналітичний звіт. 2024. С. 71–72. URL: https://marshzhinok.com.ua/analitychnyj-zvit-shhodo-sudovyh-rishen-u-spravah-pro-domashnye-nasylstvo-2019-2023/

84 Ukrainian Legal Advisory Group. Як захистити постраждалих від міжнародних злочинів у кримінальних провадженнях в Україні: міжнародний досвід та національні пріоритети. Резюме дослідження. Київ, 2025. С. 3, 6–8.

Ст. 13: правнича допомога	Закон про БПД	Частково. Доступ залежить від категорії особи, а не від потреб. Право потерпілих від злочинів на ґрунті ненависті (Закон N° 4133-IX) набере чинності лише через рік після завершення воєнного стану.
Ст. 18-21: захист від вторинної та повторної віктимізації, уникнення контакту, приватність	КПК (допит у режимі відеоконференції, ст. 225, закрите засідання); Закон про забезпечення безпеки; заборонні приписи	Частково. Заходи є, але застосовуються за клопотанням і залежно від інфраструктури.
Ст. 22: індивідуальна оцінка потреб	Оцінка ризиків у сфері домашнього насильства; оцінка потреб Координаційним центром ОГП (без законодавчої основи)	Головна прогалина. Універсальної процедури в КПК немає.
Ст. 23, 24: спеціальні заходи за результатами оцінки; діти	Особливий порядок допиту дітей; окремі методичні матеріали	Частково. Зв'язку між оцінкою та застосуванням заходів у КПК немає.
Ст. 25: навчання практиків	Окремі тренінги та посібники, зокрема ОБСЄ/БДІПЛ	Не відповідає. Обов'язкового системного навчання немає.
Ст. 26: співпраця та координація служб	Локальні меморандуми; мобільні групи; Координаційний центр ОГП	Частково. Загальнонаціональної моделі немає.
Ст. 28: дані та статистика	Статистика кримінальних правопорушень	Не відповідає. Даних про потреби потерпілих, оцінку та надану підтримку системно не збирають.

4. ІНСТИТУЦІЙНА РАМКА І ПРАКТИКИ ЩОДО ПРАВ ПОТЕРПІЛИХ

Процесуальний статус потерпілої особи

Система захисту прав потерпілих в Україні розвивалася в межах кримінального процесу, а не як окрема політика щодо потерпілих. Потерпілим може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди.[85] Права потерпілого охоплюють, зокрема, право бути повідомленим про свої права та обов'язки, знати сутність підозри та обвинувачення, бути повідомленим про обрання, зміну чи скасування запобіжних заходів, на забезпечення безпеки, на представника, на перекладача і на ознайомлення з матеріалами.[86] Ці гарантії сформульовані через процесуальну роль особи, а не через її потреби.

Права і обов'язки потерпілого виникають з моменту подання заяви про вчинення щодо нього кримінального правопорушення або заяви про залучення до провадження як потерпілого. Пам'ятку про права вручає особа, що прийняла заяву.[87] Окремого рішення про визнання потерпілим не потрібно, однак слідчий або прокурор може відмовити у визнанні потерпілим постановою, яку можна оскаржити слідчому судді.[88]

На практиці цей механізм працює гірше, ніж у законі. Ще у 2020 році більшість слідчих і прокурорів вважали моментом набуття статусу вручення пам'ятки, а не подання заяви.[89]

> Попри пряму норму закону органи досудового розслідування часто блокують набуття статусу на початковому етапі, а невнесення відомостей до ЄРДР, відмова у визнанні потерпілим і оскарження цих рішень залишають людину місяцями без прав.[90]

Представники системи БПД зазначили, що допомагають потерпілим складати скарги слідчому судді на невнесення відомостей до ЄРДР і клопотання про визнання потерпілим, а вторинна правнича допомога потерпілому можлива лише після підтвердження процесуального статусу.[91]

Представники органів прокуратури зазначили, що кримінальний процес оперує поняттям статусу і саме з набуттям статусу починаються обов'язки органів кримінальної юстиції щодо людини.[92]

Директива натомість пов'язує статус потерпілого з фактом заподіяння шкоди,[93] вимагає надавати інформацію з першого контакту[94] і не допускає, щоб доступ до служб підтрим-

85 КПК України, ч. 1 ст. 55.
86 КПК України, п. 1, 2, 5, 8, 9, 11 ч. 1 ст. 56.
87 КПК України, ч. 2 ст. 55.
88 КПК України, ч. 5 ст. 55.
89 Експертний центр з прав людини. Права потерпілих... С. 10.
90 Інтерв'ю Р8 (адвокатура), червень 2026, блок 1.
91 Інтерв'ю Р7 (система БПД), 02.04.2026; інтерв'ю Р6 (система БПД), 25.03.2026.
92 Інтерв'ю Р1 (органи прокуратури), 24.02.2026.
93 Директива 2012/29/ЄС, ст. 2.
94 Там само, ст. 4.

ки залежав від подання заяви про злочин.[95] Ці положення не змінювались у 2026 році, і саме вони найменше відображені в українському законодавстві. Серед опитаних були озвучені пропозиції, зокрема, запровадити окремий статус «особи, яка потребує підтримки», він давав би доступ до відділу підтримки і до БПД до набуття процесуального статусу.[96] Респонденти назвали головною прогалиною законодавства саме те, що воно не розрізняє потерпілого як людину і процесуальний статус.[97] Питання, чи можна виконати ці положення в межах чинного поняття «потерпілий», чи потрібне ширше, непроцесуальне поняття, є центральним законодавчим питанням транспонування.

Система БПД забезпечує первинну правничу допомогу будь-якій особі і вторинну правничу допомогу визначеним законом категоріям.[98] Потерпілі не є окремою категорією суб'єктів права на вторинну допомогу: вони мають на неї право лише тоді, коли належать до іншої визначеної законом категорії, наприклад, постраждалих від домашнього насильства, дітей або малозабезпечених осіб. Закон від 05.12.2024 № 4133-IX додав до цього переліку потерпілих від кримінальних правопорушень на ґрунті ненависті за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, інвалідності, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання і за мовними ознаками.[99] Однак закон набирає чинності через рік після припинення або скасування воєнного стану, тож на момент дослідження потерпілі цим правом скористатися не можуть. Сексуальна орієнтація і гендерна ідентичність серед ознак не названі. Дорожня карта передбачала безоплатну вторинну правничу допомогу потерпілим від злочинів на ґрунті ненависті у II кварталі 2026 року:[100] формально закон ухвалено, але право не діє. Перелік документів, що підтверджують це право, визначає Координаційний центр з надання правничої допомоги.[101] Ще у 2020 році Експертний центр з прав людини рекомендував закріпити право на БПД за потерпілими від насильницьких злочинів з моменту вчинення злочину.[102] Респонденти зазначали. що інформацію про БПД розміщено в кожному відділку, але вона орієнтована на підозрюваних, а потерпілий отримує вторинну допомогу лише за дуже вузьких умов.[103]

На практиці дослідження показує, що працівники системи БПД виконують ширшу функцію – вони допомагають отримати статус потерпілого, супроводжують до поліції та соціальних служб, консультують у приміщеннях інших органів у межах меморандумів, працюють у мобільних групах і навчають потерпілих самостійно стежити за рухом справи.[104] У 2026 році Координаційний центр з надання правничої допомоги затвердив Методичні рекомендації щодо ефективного представництва інтересів постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом.[105]

95 Там само, ч. 5 ст. 8.
96 Інтерв'ю Р4 (органи прокуратури), 06.03.2026.
97 Інтерв'ю Р7 (система БПД), 02.04.2026.
98 Закон України «Про безоплатну правничу допомогу» від 02.06.2011 № 3460-VI, ст. 7, 14.
99 Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» щодо розширення переліку осіб, які мають право на безоплатну вторинну правничу допомогу» від 05.12.2024 № 4133-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4133-20
100 Дорожня карта з питань верховенства права, пп. 3.4, 3.11, с. 57–58, 73.
101 Наказ Координаційного центру з надання правничої допомоги «Про затвердження Порядку організації та надання безоплатної правничої допомоги міжрегіональними центрами з надання безоплатної правничої допомоги» (редакція лютого 2026 року). URL: https://surl.li/sxjzwb
102 Експертний центр з прав людини. Права потерпілих… С. 19–20.
103 Інтерв'ю Р5 (Національна поліція України), 11.03.2026.
104 Інтерв'ю Р6 (система БПД), 25.03.2026; інтерв'ю Р7 (система БПД), 02.04.2026.
105 Наказ Координаційного центру з надання правничої допомоги «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо ефективного представництва інтересів постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом» (2026). URL: https://surl.li/lljhlq

Найбільш **системна модель підтримки потерпілих** сформувалася в органах прокуратури. Координаційний центр підтримки потерпілих і свідків ОГП створено у 2023 році у відповідь на потреби потерпілих від міжнародних злочинів.[106] Станом на січень 2025 року центр мав дев'ять обласних відділів і супроводжував 1 328 потерпілих.[107] За інформацією, наданою Координаційним центром на вебінарі у вересні 2026 року:

- обласні підрозділи діяли у 12 обласних прокуратурах, до кінця 2027 року їх планували створити в усіх обласних прокуратурах;
- координатори з питань роботи з потерпілими є державними службовцями органів прокуратури;
- координатор разом із потерпілим проводить оцінку потреб у чотирьох сферах (медична, соціально-психологічна, соціально-економічна, правнича допомога) і складає план супроводу, який переглядається;
- супровід починається з інформованої добровільної згоди і триває до завершення провадження або до відмови потерпілого;
- на супроводі перебувало близько 7 000 осіб, реферальна мережа охоплює близько 200 громадських організацій;
- мандат розширено з міжнародних злочинів на інші злочини, зокрема щодо дітей, торгівлю людьми і домашнє насильство;
- затверджено комунікаційну стратегію з потерпілими від міжнародних злочинів, реалізація якої була запланована в жовтні 2026 року;
- ОГП розробив проєкт змін до КПК щодо імплементації базових положень Директиви і передав його до Міністерства юстиції; з Міністерством соціальної політики, сім'ї та єдності розпочато роботу над законом про заходи підтримки постраждалих.[108]

Згідно з інформацією дослідження, розроблений підхід до оцінки потреб не стосується обставин злочину, бо координатори не документують злочини. Після оцінки визначаються пріоритетні потреби, а план супроводу фіксує завдання, виконавців та час їхнього виконання.[109] Респонденти зазначали як позитив те, що відділ підтримки відокремлює роботу з потребами потерпілого від процесуальної роботи прокурора: це зберігає об'єктивність прокурора і не відволікає його від доказування.[110]

Ця модель уже містить **елементи, яких вимагає Директива**: індивідуальну оцінку, план супроводу, перегляд оцінки і перенаправлення. Водночас вона має три суттєвих обмеження:

- по-перше, центр працює переважно з особами, що мають статус потерпілого; запити, не пов'язані з провадженням, переважно передаються зовнішнім організаціям;[111]
- по-друге, центр не має процесуального статусу, його спроможність обмежена і залежить від міжнародної допомоги;[112]

106 Ukrainian Legal Advisory Group. Як захистити постраждалих від міжнародних злочинів у кримінальних провадженнях в Україні: міжнародний досвід та національні пріоритети. Резюме дослідження. Київ, 2025. С. 10.
107 Центр прав людини ZMINA. Якою має бути система підтримки постраждалих від катувань? Аналітична записка. Київ, 2025. С. 16.
108 Вебінар 16.09.2026, виступ представниці Координаційного центру підтримки потерпілих і свідків ОГП.
109 Інтерв'ю Р1 (органи прокуратури), 24.02.2026.
110 Інтерв'ю Р4 (органи прокуратури), 06.03.2026.
111 Центр прав людини ZMINA. Якою має бути система… С. 16.
112 Ukrainian Legal Advisory Group. Резюме дослідження… С. 10.

- по-третє, оцінку проводять працівники органу обвинувачення; наслідки цього розглянуто в підрозділі «Індивідуальна оцінка потреб».

Підхід до розуміння вразливості та підтримка окремих категорій потерпілих

На момент проведення дослідження системи респонденти відмічали два паралельних підходи до вразливості в українському праві: пов'язаний з видом злочину (міжнародні злочини, торгівля людьми, домашнє та гендерно зумовлене насильство) і пов'язаний з характеристиками особи, насамперед з віком, переважно стосовно порядку допиту та закритих судових засідань.[113] Обидва підходи категорійні – вони не вимагають оцінювати потреби конкретної людини.

Найбільш розвинуті механізми існують щодо домашнього насильства. Закон передбачає оцінку ризиків, термінові заборонні приписи, обмежувальні приписи і міжвідомчу взаємодію,[114] а Порядок взаємодії суб'єктів визначає механізм перенаправлення, зокрема від центрів соціальних служб до системи БПД.[115] Щодо дітей діє модель Barnahus і система правосуддя, дружнього до дитини.[116] В органах прокуратури затверджено стандартні операційні процедури щодо домашнього насильства і справ за участю дітей, а також щодо міжнародних злочинів; міжвідомча інструкція щодо сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, для поліції, прокуратури та СБУ перебувала на погодженні на момент інтерв'ю.[117] Респонденти – представники поліції додали до цього переліку потерпілих у провадженнях щодо осіб, зниклих безвісти за особливих обставин.[118] Для потерпілих від злочинів на ґрунті нетерпимості жодного спеціального регулювання немає.

У 2024 році Рада суддів України схвалила **Протокол для судів по роботі з вразливими потерпілими та свідками** і рекомендувала пілотним судам застосовувати його для роботи відділів підтримки потерпілих і свідків.[119] Пілотними було визначено Вишгородський районний суд Київської області, Чернігівський районний суд Чернігівської області, Ірпінський міський суд Київської області і Шевченківський районний суд міста Києва.[120] Протокол прямо посилається на Директиву 2012/29/ЄС і передбачає психологічну та практичну допомогу, інформування про процедуру, окремі приміщення, непомітний вхід і вихід, присутність особи підтримки і мінімізацію кількості допитів.[121] Протокол містить перелік вразливих потерпілих і свідків: діти, літні люди, особи з порушеннями здоров'я, потерпілі від торгівлі людьми, злочинів проти статевої свободи, домашнього насильства, насильницьких злочинів, воєнних злочинів, злочинів проти людяності, геноциду і тероризму, а також інші особи, яких суддя визнає вразливими.[122] Потерпілі від злочинів на ґрунті нетер-

113 Інтерв'ю Р1 (органи прокуратури), 24.02.2026.
114 Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII.
115 Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі».
116 Інтерв'ю Р5 (Національна поліція України), 11.03.2026.
117 Інтерв'ю Р1 (органи прокуратури), 24.02.2026.
118 Інтерв'ю Р5 (Національна поліція України), 11.03.2026.
119 Рішення Ради суддів України від 11.11.2024 № 38. URL: https://rsu.gov.ua/uploads/article/risenna-rsu-no-38-vid-11112024-p-2f9746200a.pdf
120 Рішення Ради суддів України від 11.04.2024 № 9 і від 12.09.2024 № 31.
121 Протокол для судів по роботі з вразливими потерпілими та свідками, схвалений рішенням РСУ від 11.11.2024 № 38, розд. I, VI.
122 Там само, розд. I.

пимості в переліку прямо не названі. Проте, на думку респондентів, для суддів він є лише загальною рамкою, адже судова влада не має вертикалі, і судді керуються насамперед КПК.[123]

Оскільки в законодавстві немає визначення вразливості, **практики спираються на власні критерії – тобто вразливість наразі є інтуїтивною категорією**. Серед них травматизація, триваюча травма, гендер, вік, культурний контекст, сексуальне насильство і цькування потерпілих.[124] Зазначалися також суб'єктивні ознаки (психологічний стан) і об'єктивні (статус внутрішньо переміщеної особи, досвід катувань).[125] Також вказували на підхід, де вразливим може бути кожен потерпілий від злочину, вчиненого на окупованій території.[126] Також зазначалося, що фахівці орієнтуються на поведінку людини, її здатність пояснити, з чим вона прийшла, зовнішні ознаки насильства і на те, хто її супроводжує.[127]

Був названий також і додатковий маркер, якого система не бачить, – страх розголошення. Коли потерпілий більше боїться розкриття своєї ідентичності, ніж самого злочину, і ці ознаки зчитуються лише в розмові, тому перший контакт є критичним.[128] Цей висновок збігається з даними правозахисного моніторингу: більшість ЛГБТК+ людей не розкривають своєї ідентичності поза вузьким колом і не звертаються до правоохоронних органів через недовіру і страх дискримінації з боку самих правоохоронців.[129]

Система краще **працює з визначеними категоріями, ніж із концепцією вразливості**. Так, щодо загальнокримінальних злочинів можна виділити три пріоритетні категорії, стосовно яких поліція діє інакше від моменту прийняття заяви: діти, жінки (насамперед у справах про домашнє насильство за ст. 126-1 КК) і потерпілі в провадженнях щодо осіб, зниклих безвісти. Що ж до інших потерпілих, то, як зазначалося в інтерв'ю, «прийняли ваше звернення, чекайте, поки з вами зв'яжуться слідчі».[130] Вразливість пов'язується насамперед з видом злочину, а не з індивідуальною ситуацією людини.

Щодо потерпілих від злочинів на ґрунті нетерпимості інтерв'ю дали найчіткішу картину. Як зазначають респонденти, потерпілий сам не пов'яже злочин зі своєю належністю до певної групи, мотив переважно не розслідують. Зокрема, слідчі не вивчають попередні вироки щодо підозрюваного, щоб перевірити, чи не були попередні потерпілі з тієї самої групи. Додаткові питання можуть виникнути лише тоді, коли належність до національної групи чи іноземне громадянство очевидні[131]. Окрім того, часто слідчі не розуміють, чому потерпілий від нападу через сексуальну орієнтацію чи гендерну ідентичність потребує іншого підходу, ніж потерпілий від звичайної бійки.[132] Попри певний досвід взаємодії з громадами у справах щодо злочинів на ґрунті нетерпимості, такі зв'язки наразі не мають сталого характеру. Масштаб проблеми важко оцінити, бо значна частина інцидентів не потрапляє до поліції. За даними моніторингу «Наш світ», у 2022 році зафіксовано 22 злочини та 17 інцидентів на ґрунті ненависті щодо ЛГБТК-людей[133]. Моніторинг Freedom House

123 Інтерв'ю Р1 (органи прокуратури), 24.02.2026.
124 Інтерв'ю Р2 (органи прокуратури), 04.03.2026.
125 Інтерв'ю Р4 (органи прокуратури), 06.03.2026.
126 Інтерв'ю Р3 (органи прокуратури), 04.03.2026.
127 Інтерв'ю Р7 (система БПД), 02.04.2026; інтерв'ю Р6 (система БПД), 25.03.2026.
128 Інтерв'ю Р8 (адвокатура), червень 2026, блок 1.
129 Правозахисний ЛГБТ Центр «Наш світ». Боротьба за свободу: становище ЛГБТК в Україні у 2022 році. Київ, 2023. С. 37–38. URL: https://gay.org.ua/publications/Situation-of-LGBT-in-Ukraine-2022-ENG.pdf
130 Інтерв'ю Р5 (Національна поліція України), 11.03.2026.
131 Інтерв'ю Р5 (Національна поліція України), 11.03.2026.
132 Інтерв'ю Р8 (адвокатура), червень 2026, блок 1.
133 Правозахисний ЛГБТ Центр «Наш світ». Боротьба за свободу… С. 34, 38.

і партнерів за січень – березень 2024 року зафіксував 18 інцидентів, і лише за сімома з них потерпілі звернулися до поліції.[134] Кримінальний кодекс досі не визнає сексуальну орієнтацію і гендерну ідентичність ознаками, що обтяжують відповідальність, тож правоохоронці не мають і кваліфікаційного стимулу встановлювати такий мотив[135].

У серпні 2025 року до Верховної Ради внесли законопроєкт № 13597, який замінює в КК формулу «на ґрунті расової, національної, релігійної ворожнечі» на «з мотивів нетерпимості» і включає до визначення нетерпимості сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність.[136] Станом на липень 2026 року законопроєкт перебував на розгляді профільного комітету.[137] Облік таких злочинів змінився раніше: наказом Генерального прокурора від 15.09.2025 № 294 до ЄРДР додано поля, в яких під час реєстрації правопорушення і за результатами розслідування можна зазначити ймовірний дискримінаційний мотив за 12 ознаками, зокрема сексуальною орієнтацією і гендерною ідентичністю, незалежно від правової кваліфікації.[138]

Директива прямо вимагає приділяти особливу увагу потерпілим від злочинів з упередженого чи дискримінаційного мотиву під час індивідуальної оцінки,[139] а Модельні настанови БДІПЛ рекомендують фіксувати можливий мотив незалежно від думки особи, яка проводить оцінку.[140] Варто зауважити, що прямі питання про ідентичність у протоколі допиту потерпілої особи стануть доступні стороні захисту під час відкриття матеріалів, тому їх слід ставити лише за бажанням потерпілого.[141]

Інформування потерпілих

КПК покладає на особу, що прийняла заяву, обов'язок вручити потерпілому пам'ятку про процесуальні права та обов'язки.[142] Пам'ятка, за описом респондентів, це двосторонній аркуш із витягами з КПК, про вручення якого робиться відмітка в матеріалах.[143] На стадії прийняття заяви людині розповідають насамперед про обов'язки і попереджають про кримінальну відповідальність за наперед неправдиве повідомлення про злочин і неправдиві показання (ст. 383, 384 КК), а про права потерпілий дізнається вже після того, як його визнано учасником провадження.[144]

Так респонденти описували типовий перебіг подій: пам'ятку не зачитують, людина ставить підпис і дату; права в протоколі допиту зазвичай теж лише підписують – ніхто не

134 Freedom House та партнери. Монітор ненависті: січень – березень 2024 року. URL: https://freedomhouse.org/sites/default/files/2024-05/HateMonitor_Concept_v08UA_Jan-Mar2024.pdf
135 Правозахисний ЛГБТ Центр «Наш світ». Боротьба за свободу… С. 41, 43.
136 Проєкт Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо боротьби з проявами дискримінації, реєстр. № 13597 від 04.08.2025; Центр громадянських свобод. Правовий висновок до законопроєкту № 13597. 2026. URL: https://ccl.org.ua/wp-content/uploads/2026/02/pravovyj-vysnovok-do-13597.pdf
137 Why Ukraine must respond better to hate crimes on its path to EU. Європейська правда, 23.07.2026. URL: https://www.eurointegration.com.ua/eng/news/2026/07/23/7242180/
138 Наказ Генерального прокурора від 15.09.2025 № 294 «Про затвердження змін до Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення, затвердженого наказом Генерального прокурора від 30.06.2020 № 298», додатки 1, 4 (довідники Д171, Д39).
139 Директива 2012/29/ЄС, ч. 3 ст. 22.
140 Model Guidance…, с. 21.
141 Інтерв'ю Р5 (Національна поліція України), 11.03.2026.
142 КПК України, ч. 2 ст. 55.
143 Інтерв'ю Р1 (органи прокуратури), 24.02.2026; інтерв'ю Р5 (Національна поліція України), 11.03.2026.
144 Інтерв'ю Р5 (Національна поліція України), 11.03.2026.

пояснює їх простою мовою, а потерпілі в стресовій ситуації не ставлять запитань.[145] Це відповідає висновку дослідження 2020 року: пам'ятка фактично замінила постанову про визнання потерпілим зі старого КПК, і слідчі більше дбають про підпис, ніж про роз'яснення.[146] Аналогічну проблему фіксують і в державах ЄС. Представниця хорватської служби підтримки потерпілих розповіла, що поліція там перейшла на письмове повідомлення про права для стандартизації, але текст став копією статей КПК. Корисною виявилася третя сторінка з контактами, де зазначені національна лінія 116 006, місцеві служби і громадські організації.[147]

КПК не зобов'язує орган досудового розслідування повідомляти потерпілого про стан розслідування. Потерпілий може подати клопотання, яке розглядається протягом трьох днів, але у відповідь зазвичай отримує загальну інформацію про те, що розслідування триває, про підозру не повідомлено, потерпілий має право ознайомитися з матеріалами.[148] Ознайомлення з матеріалами потребує окремого клопотання та очікування відповіді, і без допомоги адвоката потерпіла особа часто не розуміє, на що звертати увагу.[149] На практиці інформація залежить від особистої комунікації: потерпілі телефонують слідчому напряму, а дехто зі слідчих надсилає скановані матеріали тим, хто перебуває за кордоном або виїхав з регіону.[150] Дослідження ZMINA серед постраждалих від катувань показало, що більшість із 32 опитаних, що мали статус потерпілого, нічого не знали про перебіг своєї справи.[151]

Директива вимагає інформувати потерпілого не лише під час першого контакту, а протягом усього провадження, зокрема про рішення про обвинувачення, заходи захисту, роль потерпілого в процесі, звільнення або втечу правопорушника.[152]

За відповідями респондентів, основні **джерела інформації про підтримку** – це громадські організації, система БПД, Координаційний центр ОГП (у справах щодо міжнародних злочинів) і «сарафанне радіо».[153] ULAG наводить дані, за якими 87% опитаних потерпілих від міжнародних злочинів заявили, що представники держави не пропонували їм захисту, а багато хто шукав інформацію в соціальних мережах.[154]

Як приклади **позитивних практик, у сфері міжнародних злочинів інформування вже будується за логікою Директиви**: координатор пояснює людині, що відбуватиметься в провадженні, ще до набуття нею статусу і до рішення про участь. ОГП опублікував розширену пам'ятку для потерпілих від міжнародних злочинів простою мовою, з контактами, і надіслав її слідчим Національної поліції та СБУ. У резонансних провадженнях прокурори зустрічаються з потерпілими перед оголошенням про підозру, щоб ті не дізнавалися про це з медіа.[155] Представники системи БПД також зазначали використання зрозумілої мови для консультацій та допомогу потерпілим у відстеженні руху справи[156].

145 Інтерв'ю Р8 (адвокатура), червень 2026, блок 2.
146 Експертний центр з прав людини. Права потерпілих… С. 11.
147 Вебінар 16.09.2026, виступ представниці Служби підтримки потерпілих і свідків Хорватії.
148 КПК України, ст. 220; інтерв'ю Р5 (Національна поліція України), 11.03.2026.
149 Інтерв'ю Р8 (адвокатура), червень 2026, блок 2.
150 Інтерв'ю Р5 (Національна поліція України), 11.03.2026.
151 Центр прав людини ZMINA. Якою має бути система… С. 15.
152 Директива 2012/29/ЄС у редакції Директиви (ЄС) 2026/1472, ст. 6.
153 Інтерв'ю Р1 (органи прокуратури), 24.02.2026; інтерв'ю Р8 (адвокатура), червень 2026, блок 2.
154 Ukrainian Legal Advisory Group. Резюме дослідження… С. 8.
155 Інтерв'ю Р1 (органи прокуратури), 24.02.2026.
156 Інтерв'ю Р6 (система БПД), 25.03.2026.

Індивідуальна оцінка потреб

Універсальної процедури оцінки потреб потерпілих у кримінальному процесі немає. Така оцінка не передбачена КПК, у правоохоронній системі немає затверджених документів, які б її вимагали, психолога залучають лише за наполягання адвоката, а свідчень про залучення потерпілих до процесу оцінки потреб дослідження не виявило[157]. Респонденти зазначають різні практики в різних інституціях: оцінку потреб поліцією щодо трьох пріоритетних категорій[158], застосування міжнародних стандартів щодо випадків сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом[159], відсутність чеклістів у системі БПД і радше використання навичок, отриманих під час навчання та тренінгів.[160]

Виняток становить оцінка ризиків у справах про домашнє насильство, яку проводять поліція і центри соціальних служб – вона може бути використана для обґрунтування заяви про обмежувальний припис і, за згодою клієнтки, поліція передає документи до бюро БПД.[161] Водночас дослідження Ради Європи фіксує, що суди часто порушують 72-годинний строк розгляду заяв про обмежувальний припис, а судді іноді ставлять батьківські чи майнові права кривдника вище за безпеку потерпілої.[162] ЄСПЛ вимагає, щоб оцінка ризику була автономною і проактивною, а не залежала від того, як сама потерпіла оцінює загрозу.[163] Єдиного бачення щодо того, хто саме має проводити оцінку потреб, серед респондентів немає.

Відповіді розподілилися таким чином:

- **Поліція або спеціально підготовлений працівник поліції**

  Оцінку має проводити підготовлений працівник поліції або соціальний працівник при поліції, процесуально незалежний від керівництва відділку.[164] Ще один варіант у цій категорії – наявність постійних працівників для прийому заяв у кожному районному управлінні, бажано з психологічною освітою, або додаткові питання в бланку допиту.[165]

- **Перший контакт з подальшою оцінкою фахівця**

  Підхід, за якого первинну оцінку має робити той, хто першим контактує з потерпілим. Утім, тут одним з викликів є те, що працівники соціальних служб часто не знають, на що мають право потерпілі.[166] Як варіант, базову оцінку можуть проводити всі учасники, а поглиблену фахівець, зокрема психолог.[167]

- **Кожна установа у своїй сфері**

  Підхід, за якого поліція, соціальні служби і БПД оцінюють різні потреби, тому оцінку має проводити кожна установа, змінюючи формулювання питань, щоб не повторювати їх.[168]

157 Інтерв'ю P8 (адвокатура), червень 2026, блок 3.
158 Інтерв'ю P5 (Національна поліція України), 11.03.2026.
159 Інтерв'ю P2 (органи прокуратури), 04.03.2026.
160 Інтерв'ю P7 (система БПД), 02.04.2026.
161 Інтерв'ю P7 (система БПД), 02.04.2026.
162 Council of Europe. Barriers, remedies and good practices for women's access to justice in Ukraine. Strasbourg, 2023. P. 21. URL: https://rm.coe.int/study-pggiii-barriers-remedies-and-good-practices-ukraine-2023-fin-279/1680ad79d6
163 ЄСПЛ, Kurt v. Austria [ВП], заява N° 62903/15, рішення від 15.06.2021.
164 Інтерв'ю P8 (адвокатура), червень 2026, блок 3.
165 Інтерв'ю P5 (Національна поліція України), 11.03.2026.
166 Інтерв'ю P2 (органи прокуратури), 04.03.2026.
167 Інтерв'ю P4 (органи прокуратури), 06.03.2026.
168 Інтерв'ю P7 (система БПД), 02.04.2026.

- **Спільна система з обміном даними**

  Підхід, за якого слідчий не має сам проводити оцінку потреб, але має розуміти, кого і коли направити до фахівця; оцінку не потрібно щоразу починати з нуля, а різні служби мають обмінюватися даними через спільні, за можливості автоматизовані реферальні системи.[169]

Модельні настанови БДІПЛ поєднують ці позиції: поліція проводить первинну оцінку з фокусом на безпеку, а поглиблену – лише підготовлені фахівці служб підтримки, переважно спільно.[170] Директива в редакції 2026 року не визначає, хто проводить оцінку, але вимагає, щоб це були **належно підготовлені особи, а порядок і ролі органів були закріплені в протоколах.**[171] Досвід Хорватії показує ризик розподілу без чітких ролей: закон покладає обов'язок оцінки на кілька органів, і наступні органи часто копіюють оцінку поліції замість того, щоб оновлювати її.[172]

Існують і обмеження, пов'язані з браком ресурсів при впровадженні ІОП. Так, повноцінне інтерв'ю з потерпілим і встановлення довіри потребують часу, тоді як на одного слідчого може припадати близько 300 проваджень.[173] Існують також і інфраструктурні обмеження, наприклад, розташування «зеленої кімнати» для допиту дітей лише в обласному центрі.[174]

При впровадженні ІОП варто врахувати питання правового режиму результатів оцінки. У моделі Координаційного центру ОГП оцінку проводять працівники органів прокуратури. Якщо результати оцінки долучаються до матеріалів кримінального провадження, сторона захисту отримає доступ до них під час відкриття матеріалів.[175] Це розкриє обвинуваченому відомості про здоров'я, страхи та життєві обставини потерпілого. ОБСЄ/БДІПЛ рекомендує **зберігати відомості про потреби окремо від матеріалів справи і повідомило, що низка держав так і робить**.[176] Директива в редакції 2026 року не містить спеціальних правил щодо конфіденційності результатів оцінки, тому це питання має вирішити національне законодавство.[177]

Хоча діти визнаються абсолютно вразливою категорією незалежно від оцінки потреб, Директива встановлює таку саму презумпцію, але вимагає, щоб **діти все одно проходили індивідуальну оцінку для визначення конкретних спеціальних заходів.**[178]

Заходи захисту і підтримки

КПК передбачає низку заходів, які зменшують ризик повторної травматизації: допит у судовому засіданні під час досудового розслідування,[179] особливий порядок допиту малолітніх і неповнолітніх,[180] дистанційне досудове розслідування і судове провадження,[181] за-

169 Інтерв'ю P1 (органи прокуратури), 24.02.2026.
170 Model Guidance..., с. 19–20.
171 Директива 2012/29/ЄС у редакції Директиви (ЄС) 2026/1472, ч. 1а ст. 22, ст. 26а.
172 Вебінар 16.09.2026, виступ представниці Служби підтримки потерпілих і свідків Хорватії.
173 Інтерв'ю P5 (Національна поліція України), 11.03.2026.
174 Інтерв'ю P7 (система БПД), 02.04.2026.
175 КПК України, ст. 290.
176 Model Guidance..., с. 29; вебінар 16.09.2026, виступ представника ОБСЄ/БДІПЛ.
177 Директива 2012/29/ЄС у редакції Директиви (ЄС) 2026/1472, ст. 21, 22, 26а.
178 Директива 2012/29/ЄС, ч. 4 ст. 22.
179 КПК України, ст. 225.
180 КПК України, ст. 226.
181 КПК України, ст. 232, 336.

крите судове засідання,[182] заходи безпеки.[183] Проблема полягає не у відсутності заходів, а в тому, що вони не застосовуються автоматично на основі оцінки потреб.

Допит порядком ст. 225 КПК можливий лише у виняткових випадках: через небезпеку для життя і здоров'я, тяжку хворобу або інші обставини, що можуть унеможливити допит у суді чи вплинути на повноту показань, і лише за клопотанням сторони.[184] Адвокатка зазначила, що без адвоката потерпілий про цю можливість, найімовірніше, не знатиме. Водночас такий допит менш травматичний і дозволяє використати протокол без повторного виклику.[185] Респонденти зазначають, що допит слідчим суддею використовується часто, зокрема щодо військовослужбовців, але про його процесуальне оформлення є суперечності.[186] Респонденти також звертали увагу на протилежну проблему: потерпілих допитують багато разів, і відеозапис першого допиту міг би це обмежити, як уже відбувається зі свідченнями неповнолітніх.[187]

Найпоширенішим заходом є допит у режимі відеоконференції. Повномасштабна війна змусила систему цифровізуватися, оскільки багато потерпілих перебувають за кордоном.[188] У справах щодо сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, існують практики допиту потерпілих з іншого приміщення суду та використання окремих кімнат для впізнання без візуального контакту.[189] Більшість проваджень щодо воєнних злочинів розглядаються за відсутності обвинуваченого, тому проблема контакту в них стоїть не так гостро.[190]

У загальнокримінальних справах ситуація інша. Окремих входів, виходів і приміщень очікування для потерпілих у більшості судів немає. Розведення сторін можливе лише за попередньою домовленістю із судом чи поліцією, а зазвичай потерпілі й обвинувачені чекають засідання в одному коридорі.[191] Окремі входи і виходи рекомендувало запровадити ще дослідження 2020 року.[192] Протокол Ради суддів передбачає такі заходи, але лише для пілотних судів.[193] Директива в редакції 2026 року окремо передбачає **допомогу потерпілим у приміщеннях суду.**[194]

Заходи безпеки за законом 1993 року застосовуються рідко. Респонденти змогли пригадати переважно засекречування анкетних даних та випадки особистої охорони потерпілої.[195] Респонденти звертали увагу на прогалини в цьому аспекті і потребу вдосконалити регулювання[196]. ULAG оцінює закон як такий, що не відповідає ні масштабам злочинів, ні сучасним викликам, і рекомендує новий закон про заходи захисту, обов'язкову оцінку ризиків і потреб, єдиний відповідальний орган.[197] Те саме рекомендувало дослідження

182 КПК України, ч. 2 ст. 27.
183 Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23.12.1993 N° 3782-XII.
184 КПК України, ч. 1 ст. 225.
185 Інтерв'ю P8 (адвокатура), червень 2026, блок 4.
186 Інтерв'ю P5 (Національна поліція України), 11.03.2026.
187 Інтерв'ю P4 (органи прокуратури), 06.03.2026.
188 Інтерв'ю P5 (Національна поліція України), 11.03.2026.
189 Інтерв'ю P2 (органи прокуратури), 04.03.2026; інтерв'ю P4 (органи прокуратури), 06.03.2026.
190 Інтерв'ю P2, P3 (органи прокуратури), 04.03.2026.
191 Інтерв'ю P8 (адвокатура), червень 2026, блок 4.
192 Експертний центр з прав людини. Права потерпілих… С. 16–17.
193 Протокол для судів по роботі з вразливими потерпілими та свідками, розд. I.
194 Директива 2012/29/ЄС у редакції Директиви (ЄС) 2026/1472, ст. 10a.
195 Інтерв'ю P5 (Національна поліція України), 11.03.2026.
196 Інтерв'ю P1 (органи прокуратури), 24.02.2026.
197 Ukrainian Legal Advisory Group. Резюме дослідження… С. 6–10.

2020 року, яке пояснило рідке застосування заходів нечіткими механізмами, браком ресурсів і відсутністю системного підходу.[198]

Залучення психологів поступово поширюється, насамперед у справах щодо дітей і сексуального насильства. Зокрема, наводилися приклади залучення психолога як особи підтримки потерпілого.[199] Проте доступ до психологів залишається нерівномірним залежно від регіону.

Порушення прав підозрюваного може призвести до визнання доказів недопустимими, а **порушення прав потерпілого процесуальних наслідків не має.** Представниця хорватської служби підтримки назвала цю асиметрію однією з причин, чому права потерпілих, закріплені в законі, не дотримуються: якщо суддя не допустив особу довіри до потерпілого, це не вважається процесуальною помилкою.[200] Респонденти також зазначають, що потрібна відповідальність за порушення – наприклад, відповідальність за безпідставну відмову розпочати чи розслідувати провадження.[201]

Міжвідомча координація та перенаправлення

Перенаправлення переважно відбувається там, де є спеціальне регулювання. Потерпілі потребують не лише участі в процесі, а й психологічної, соціальної, медичної і правничої допомоги, житла, захисту від кривдника. **Координація між службами розвивається нерівномірно**. Найкраще вона працює в справах щодо домашнього насильства, існує практика перенаправлення через реферальну мережу **Координаційного центру ОГП**. Центри соціальних служб видають направлення встановленого зразка, яке саме по собі підтверджує право на вторинну правничу допомогу; бюро БПД ведуть облік направлень; між поліцією і БПД діє спільна форма направлень.[202] У справах щодо неповнолітніх слідчі мають передавати пам'ятку про право на БПД, а якщо законний представник діє не в інтересах дитини, поліція повідомляє службу в справах дітей, яка призначає представника.[203] Водночас **порядки перенаправлення різних відомств не уніфіковані.**[204] У справах щодо злочинів на ґрунті нетерпимості встановлених маршрутів перенаправлення не було виявлено[205].

Громадські організації **відіграють важливу роль** і фактично заміщують державу там, де вона не справляється: надають психологічні та юридичні консультації, адвокатський супровід, інколи тимчасовий притулок. Їхня взаємодія з поліцією і прокуратурою часто залежить від особистих контактів.[206] Прокурори обласного рівня описали партнерства з громадськими організаціями, що надають фінансову, юридичну і психологічну підтримку потерпілим від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом. Проте також звернули увагу на ризик непрофесійної роботи окремих організацій і на потребу перевіряти партнерів та отримувати зворотний зв'язок про надану допомогу.[207]

198 Експертний центр з прав людини. Права потерпілих… С. 17.
199 Інтерв'ю P3 (органи прокуратури), 04.03.2026.
200 Вебінар 16.09.2026, виступ представниці Служби підтримки потерпілих і свідків Хорватії.
201 Інтерв'ю P8 (адвокатура), червень 2026, блок 5; інтерв'ю P6 (система БПД), 25.03.2026.
202 Постанова КМУ від 22.08.2018 N° 658; інтерв'ю P7 (система БПД), 02.04.2026; інтерв'ю P6 (система БПД), 25.03.2026.
203 Інтерв'ю P7 (система БПД), 02.04.2026.
204 Там само.
205 Інтерв'ю P8 (адвокатура), червень 2026, блок 5.
206 Інтерв'ю P8 (адвокатура), червень 2026, блок 5.
207 Інтерв'ю P2 (органи прокуратури), 04.03.2026.

Обмеженість державних послуг підтверджує і дослідження 2020 року: обов'язок держави фактично перекладено на громадські організації і волонтерів.[208]

Досвід Австрії і Хорватії показує інші форми співпраці. В Австрії держава фінансує психосоціальний і правовий супровід у процесі через акредитовані організації: у 2025 році його отримали близько 13 000 потерпілих, а витрати становили близько 15 млн євро.[209] У Хорватії лінію 116 006 обслуговує громадська організація за угодою з Міністерством юстиції; понад десять років лінія працювала без державного фінансування.[210] Існують і ризики державного фінансування: втрата незалежності організацій і змагання між державними та громадськими службами за кількість обслугованих потерпілих.[211] Детальніше ці моделі розглянуто в дослідженні "Практики імплементації Директиви про права потерпілих у країнах ЄС"[212].

Більшість респондентів підтримали **створення єдиного механізму координації.** Наразі кожен регіон, відомство і громадська організація діють за власною логікою, тоді як потрібні єдині стандарти оцінки вразливості, маршрути перенаправлення, звітність і відповідальність, закріплені окремим законом або порядками.[213] Респонденти вказували на потребу в додатковому регулюванні процесу через КПК та інші НПА. Водночас деякі респонденти зазначали. що ключовою є потреба в підвищенні кваліфікації слідчих і дізнавачів.[214] Директива не визначає інституційної моделі, але **вимагає координації служб і протоколів щодо ролей і співпраці**.[215]

208 Експертний центр з прав людини. Права потерпілих… С. 18.
209 Вебінар 16.09.2026, виступ представниці Центру правової компетентності (Австрія).
210 Вебінар 16.09.2026, виступ представниці Служби підтримки потерпілих і свідків Хорватії.
211 Вебінар 16.09.2026, виступи представниць Центру правової компетентності (Австрія) і Служби підтримки потерпілих і свідків Хорватії.
212 Практики імплементації Директиви про права потерпілих у країнах ЄС, ЦСД, 2026.
213 Інтерв'ю Р8 (адвокатура), червень 2026, блок 5.
214 Інтерв'ю Р5 (Національна поліція України), 11.03.2026.
215 Директива 2012/29/ЄС у редакції Директиви (ЄС) 2026/1472, ст. 26, 26а.

5. ОСНОВНІ СИСТЕМНІ ПРОБЛЕМИ

1. Відсутність єдиного підходу до розуміння вразливості. Органи використовують власні неформальні критерії, і доступ до підтримки залежить від сприйняття конкретного працівника.
2. Відсутність обов'язкової процедури індивідуальної оцінки потреб для всіх потерпілих. Невидима вразливість, зокрема пов'язана з мотивом нетерпимості, залишається поза увагою системи.
3. До подання заяви людина не має гарантій, а на практиці набуття статусу затягується. Підтримка здебільшого прив'язана до кримінального провадження, що не відповідає ст. 4 і ч. 5 ст. 8 Директиви.
4. Підтримка і застосування спеціальних заходів залежать від людського фактора, а не сталих процедур.
5. Інформування формальне і не забезпечує розуміння прав. Обов'язку інформувати про перебіг розслідування немає.
6. Рівень підтримки залежить від категорії злочину (потерпілі від злочинів на ґрунті нетерпимості не визначені як вразлива категорія).
7. Немає загальнонаціональної моделі міжвідомчої координації і безпечного обміну даними.
8. Правовий режим результатів оцінки потреб не визначений, що створює ризик їхнього розкриття стороні захисту.
9. Система недостатньо запобігає повторній травматизації: повторні допити, контакт з обвинуваченим у коридорах судів, повторне пояснення ситуації різним органам.
10. Ресурси й інфраструктура нерівномірні між регіонами та установами.
11. Порушення прав потерпілого не має процесуальних наслідків.

Ці проблеми мають спільну причину: в Україні немає державної політики щодо потерпілих як окремого напряму правосуддя. Механізми підтримки з'являються у відповідь на окремі категорії злочинів або міжнародні зобов'язання, і позитивні практики не поширюються на інші категорії справ. Порівняння з дослідженням 2020 року показує, що формальне інформування, рідке застосування заходів безпеки і відсутність національної системи підтримки за шість років не змінилися.[216] Змінилося інше – у сфері міжнародних злочинів з'явилася модель, що вже певною мірою відповідає логіці Директиви і може бути поширена на інші категорії.

216 Експертний центр з прав людини. Права потерпілих… С. 10–18.

6. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Система кримінальної юстиції України поступово рухається до підходу, орієнтованого на потерпілих, але зміни фрагментарні і тримаються на ініціативі окремих людей. Завдання реформи полягає в переході від категорійних механізмів до єдиної системи, що відповідає консолідованій редакції Директиви 2012/29/ЄС зі змінами 2026 року.

Аналіз законодавства показав, що в КПК немає поняття потерпілого з конкретними потребами в захисті та підтримці, обов'язку оцінювати потреби всіх потерпілих і зв'язку між результатами оцінки та спеціальними заходами захисту. Права потерпілого виникають лише з подання заяви, тому положення Директиви про інформування з першого контакту і доступ до підтримки незалежно від заяви, які не змінилися у 2026 році, не відображені в українському праві. Загальна заборона дискримінації не конкретизована в обов'язках органів щодо потерпілих, а сексуальна орієнтація, гендерна ідентичність серед захищених ознак прямо не названі.

Аналіз практик показав, що через останні реформи система почала працювати з окремими категоріями потерпілих, а не з їхніми потребами; при цьому немає розуміння відмінностей і потреб потерпілих. Діти, а також потерпілі від домашнього насильства, від міжнародних злочинів і в провадженнях щодо зниклих безвісти отримують більше уваги, а підтримка інших потерпілих залежить від ініціативи конкретного працівника. Найменш захищеними залишаються потерпілі від злочинів на ґрунті нетерпимості: мотив зазвичай не встановлюють, якщо потерпілий сам про нього не скаже, маршрутів перенаправлення немає, а право на безоплатну вторинну правничу допомогу для цієї групи відкладено до завершення воєнного стану.

Водночас у системі вже є елементи, на які може спиратися реформа: Координаційний центр підтримки потерпілих і свідків ОГП з оцінкою потреб і планами супроводу, оцінка ризиків у справах про домашнє насильство, модель «Барнахус», Протокол Ради суддів України, система БПД і мережа громадських організацій. Без законодавчої основи ці практики залишаються локальними і не поширюються на інші категорії справ.

Термін ухвалення законодавства на виконання пункту 3.8 Дорожньої карти спливає в IV кварталі 2026 року, а механізм підтримки потерпілих має запрацювати до III кварталу 2027 року.[217] Першочерговими є три кроки: закріпити обов'язкову індивідуальну оцінку потреб з визначеними виконавцями і правовими наслідками; забезпечити інформацію та доступ до підтримки з першого контакту; створити постійний механізм міжвідомчої координації для потерпілих від усіх видів злочинів. Рекомендації нижче згруповано за адресатами і пов'язано з положеннями Директиви в консолідованій редакції 2026 року.

217 Дорожня карта з питань верховенства права, п. 3.8, с. 66–69.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Верховній Раді України, Міністерству юстиції України, Офісу Генерального прокурора, установам, залученим до оцінки потреб

- Під час доопрацювання проєкту змін до КПК орієнтуватися на консолідовану редакцію Директиви зі змінами, внесеними Директивою (ЄС) 2026/1472, а не лише на текст 2012 року.
- Закріпити обов'язкову індивідуальну оцінку потреб у захисті та підтримці для всіх потерпілих якомога раніше. Визначити, хто проводить первинну оцінку і хто поглиблену, хто оновлює її на наступних етапах, строки, порядок участі потерпілого і правові наслідки: результат оцінки має бути підставою для застосування спеціальних заходів без окремого клопотання (ст. 22, 23 Директиви).
- Поєднати перелік груп, які потребують особливої уваги, з обов'язковою індивідуальною оцінкою. Перелік має прямо включати потерпілих від злочинів з упередженого або дискримінаційного мотиву (ч. 3 ст. 22 Директиви).
- Закріпити в КПК обов'язок поводитися з потерпілими без дискримінації та з урахуванням їхніх особистих характеристик в усіх контактах із системою (ч. 1 ст. 1, ч. 2 ст. 3 Директиви). Доповнити перелік ознак у ст. 10 КПК ознаками, які прямо названо в п. 9 преамбули Директиви, – зокрема віком, інвалідністю, сексуальною орієнтацією, гендерною ідентичністю і статусом перебування.
- Визначити правовий режим результатів оцінки потреб: зберігати їх окремо від матеріалів провадження і не розкривати стороні захисту, крім випадків, коли цього вимагає право на захист (Модельні настанови БДІПЛ).
- Вирішити, як забезпечити інформацію з першого контакту і доступ до підтримки незалежно від подання заяви (ст. 4, ч. 5 ст. 8 Директиви): через ширше поняття потерпілої особи поза КПК або через окремий статус особи, що потребує підтримки.
- Запровадити обов'язок інформувати потерпілого про перебіг провадження в обсязі ст. 6 Директиви.
- Розглянути запровадження процесуальних наслідків порушення прав потерпілого і механізму перегляду рішень за ст. 10b Директиви.
- Розробити новий закон про заходи захисту учасників кримінального провадження.

Міністерству юстиції України, Міністерству соціальної політики, сім'ї та єдності України, Офісу Генерального прокурора

- Створити постійний механізм міжвідомчої координації підтримки потерпілих від усіх видів злочинів, використовуючи досвід Координаційного центру ОГП. Затвердити протоколи щодо ролей поліції, прокуратури, судів, системи БПД, соціальних служб, закладів охорони здоров'я і громадських організацій (ст. 26а Директиви).
- Затвердити єдиний порядок перенаправлення потерпілих до служб підтримки і протоколи безпечного обміну даними, уніфікувавши наявні порядки відомств.

- Визначити мінімальний перелік послуг для потерпілих, стандарти їхньої якості, механізм акредитації і фінансування громадських організацій-надавачів з гарантіями їхньої незалежності.
- Розглянути створення національної лінії підтримки потерпілих за зразком ліній 116 006.

Національній поліції України та Міністерству внутрішніх справ України

- Розробити інструмент первинної оцінки для поліції з індикаторами, що включають можливий мотив нетерпимості, залежність від кривдника, інвалідність, вік і мовні бар'єри, з урахуванням Модельних настанов БДІПЛ.
- Додати до бланка допиту потерпілого питання про те, чому, на думку потерпілого, щодо нього вчинено злочин, з гарантіями захисту чутливих даних.
- Визначити в кожному районному управлінні підготовлених працівників для прийому заяв від потерпілих.
- Замінити пам'ятку з витягами з КПК на інформацію простою мовою з контактами служб підтримки і запровадити обов'язкове усне роз'яснення прав.
- Запровадити перенаправлення потерпілих до служб підтримки за їхньою згодою, включно з громадськими організаціями, які працюють із потерпілими від злочинів на ґрунті нетерпимості.

Раді суддів України, Державній судовій адміністрації України

- Поширити Протокол для судів по роботі з вразливими потерпілими та свідками на всі суди і доповнити перелік вразливих потерпілих потерпілими від злочинів на ґрунті нетерпимості.
- Забезпечити окремі приміщення очікування і технічні можливості для дистанційного допиту в усіх судах.

Координаційному центру з надання правничої допомоги

- Закріпити в порядку роботи системи БПД функцію інформаційного супроводу потерпілих і участь у міжвідомчих механізмах перенаправлення.
- Ініціювати разом з Міністерством юстиції зміни до Закону № 4133-IX, щоб право потерпілих від злочинів на ґрунті нетерпимості на безоплатну вторинну правничу допомогу набрало чинності без прив'язки до припинення воєнного стану, а перелік ознак охоплював сексуальну орієнтацію і гендерну ідентичність.

Закладам професійної підготовки (Національна школа суддів України, Тренінговий центр прокурорів України, заклади освіти МВС)

- Запровадити регулярне обов'язкове навчання з травма-інформованого підходу, роботи з потерпілими від злочинів на ґрунті нетерпимості та іншими вразливими групами і проведення оцінки потреб (ст. 25 Директиви). Використати інструменти ОБСЄ/БДІПЛ, зокрема модуль з оцінки індивідуальних потреб.

Додаток.

Респонденти та інституції

Респонденти позначені в тексті кодами. Для кожного коду наведено лише категорію інституції та дату інтерв'ю.

Код	Інституційна категорія	Дата інтерв'ю
P1	Органи прокуратури	24.02.2026
P2	Органи прокуратури	04.03.2026
P3	Органи прокуратури	04.03.2026
P4	Органи прокуратури	06.03.2026
P5	Національна поліція України	11.03.2026
P6	Система безоплатної правничої допомоги	25.03.2026
P7	Система безоплатної правничої допомоги	02.04.2026
P8	Адвокатура	червень 2026

Джерела

Право ЄС, Ради Європи і практика ЄСПЛ

1. Директива 2012/29/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 25 жовтня 2012 року про встановлення мінімальних стандартів щодо прав, підтримки та захисту потерпілих від злочинів. OJ L 315, 14.11.2012.
2. Директива (ЄС) 2026/1472 Європейського Парламенту і Ради від 17 червня 2026 року про внесення змін до Директиви 2012/29/ЄС. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L_202601472
3. European Commission. Evaluation of Directive 2012/29/EU. SWD(2022) 179 final, 28.06.2022.
4. Recommendation CM/Rec(2023)2 of the Committee of Ministers to member States on rights, services and support for victims of crime, 15.03.2023.
5. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція).
6. ЄСПЛ: Fedorchenko and Lozenko v. Ukraine, № 387/03, 20.09.2012; Burlya and Others v. Ukraine, № 3289/10, 06.11.2018; Kurt v. Austria [ВП], № 62903/15, 15.06.2021.

ОБСЄ/БДІПЛ

1. OSCE/ODIHR. Model Guidance on Individual Needs Assessments of Hate Crime Victims. Warsaw, 2021. URL: https://www.osce.org/odihr/489782
2. OSCE/ODIHR. INA Compendium of Practices. URL: https://odihr.osce.org/odihr/505981
3. OSCE/ODIHR. EStAR: Hate Crime Victim Support. URL: https://odihr.osce.org/odihr/hate-crime-victim-support

Законодавство України

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III.

3. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06.09.2012 № 5207-VI.
4. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII.
5. Закон України «Про безоплатну правничу допомогу» від 02.06.2011 № 3460-VI.
6. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23.12.1993 № 3782-XII.
7. Закон України від 05.12.2024 № 4133-IX щодо розширення переліку осіб, які мають право на безоплатну вторинну правничу допомогу (набирає чинності через рік після припинення або скасування воєнного стану).
8. Проєкт Закону України щодо боротьби з проявами дискримінації, реєстр. № 13597 від 04.08.2025.
9. Указ Президента України від 12.10.2026 № 1038/2026 «Питання Національної стратегії у сфері прав людини».
10. Наказ Генерального прокурора від 15.09.2025 № 294 «Про затвердження змін до Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення».
11. Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 658.
12. Дорожня карта з питань верховенства права, схвалена Кабінетом Міністрів України 14.05.2025. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/UA_Dorozhnya_karta_z_pytan_verhovenstva_prava_2.pdf
13. Рішення Ради суддів України від 11.04.2024 № 9, від 12.09.2024 № 31, від 11.11.2024 № 38.
14. Накази Координаційного центру з надання правничої допомоги (2026). URL: https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi-ta-resursy/chynne-zakonodavstvo/organizatsijno-rozporyadchi-dokumenty/

Дослідження

1. Експертний центр з прав людини. Права потерпілих від насильницьких злочинів в Україні: міжнародні стандарти та національні практики / за ред. В. Човгана. Київ, 2020.
2. Ukrainian Legal Advisory Group. Як захистити постраждалих від міжнародних злочинів у кримінальних провадженнях в Україні: міжнародний досвід та національні пріоритети. Київ, 2025. URL: https://ulag.org.ua/wp-content/uploads/2026/01/UA_Report_victim_witness_protection_web.pdf
3. Центр прав людини ZMINA. Якою має бути система підтримки постраждалих від катувань? Аналітична записка. Київ, 2025. URL: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2025/10/system_web.pdf
4. Council of Europe. Barriers, remedies and good practices for women's access to justice in Ukraine. 2023.
5. Правозахисний ЛГБТ Центр «Наш світ». Боротьба за свободу: становище ЛГБТК в Україні у 2022 році. Київ, 2023.
6. Freedom House та партнери. Монітор ненависті: січень–березень 2024 року.
7. БО «Марш жінок». Судові справи про домашнє насильство: аналіз за ст. 126–1 Кримінального кодексу України (2019–2023). Аналітичний звіт. 2024.

Матеріали дослідження ЦСД

1. Експертні інтерв'ю Р1–Р8, лютий – червень 2026 року (записи і нотатки в архіві ЦСД).
2. Вебінар «Права потерпілих в Україні після реформи 2026 року», 16.09.2026, ГО «Центр "Соціальна Дія"» спільно з ОБСЄ/БДІПЛ (запис і розшифровка в архіві ЦСД).

Більше про роботу ГО «Центр «Соціальна Дія»
можна знайти на сайті http://socialaction.org.ua/.

Коментарі та пропозиції, будь ласка,
надсилайте на
info@socialaction.org.ua.